

İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet

İlber Ortaylı

İstanbul, Timaş Yayınları, Mart 2018, 287 Sayfa, ISBN:978-605-08-1508-5

Merve Nur AKBAY*

Alanında başarılı bir Tarihçi olan ve güncel konuları kendi bakış açısıyla yorumlayan İlber Ortaylı'nın kaleme aldığı bu kitap muhtelif tartışmalara konu olan Osmanlı'nın son dönemini konu almaktadır. Mezkûr kitap son zamanların çok okunan kitapları arasında yer almaktadır. Kitabı okurken İlber Hoca ile karşılıklı sohbet ediyormuş hissine kapılıyorsunuz, bu nedenle dili ve akışı sizi okurken hiç sıkıymıyor. Mezkûr kitabın giriş kısmında tarih yazmak nedir kavramı üzerinde tezler sunulmuştur. 'Tarih yazmak nedir?', 'Tarih yapmak kavramı ile kastedilen nedir?' ve 'Bu konuda yanlış bilinenler nelerdir?' bunları gayet açık bir şekilde açıklıyor. Türklerin destansı tarihler yazdığını fakat tarih öğrenmeye ve okumaya bu kadar hevesli olmadıklarını en doğru cümlelerle ifade etmiştir. Tarih yazan bir milletin tarih araştırmacılığında ve okumacılığında neden bu kadar geri kaldığını açık dille eleştirmiştir. Bu konu ile ilgili düşüncelerini; 'En utanılacak yönümüz; tarih yaptığımız halde tarih öğrenmemek, bilimsel yöntemle tarih yazmamak konusundaki ısrarımız.' ifadeleriyle dile getirmiştir.

Tarih incelemelerinin dil bilimi ile iç içe olduğunu vurgulamıştır birçok Türk Tarih Araştırmacısının Osmanlıca bilmediğini bu nedenle de dönem yazıtlarını, yazışmalarını incelemeden fikir sunmalarını

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü lisans öğrencisi, akbaymerveur@hotmail.com

haklı olarak doğru bulmamaktadır. Bir milletin tarihi araştırılacaksa o milletin geçmiş dillerinin bilinmesi gerektiğini savunuyor.

Mezkûr kitapta Osmanlı'nın son dönemleri anlatılıyor, konuya birçok açıdan değinen ve değişik perspektifler sunan İlber Ortaylı tarih bilgilerinin enginliğini okuyucular ile çekinmeden paylaşmıştır. Sohbet dilindeki yazım sayesinde kitabı okurken tarihi bir yolculukta gibi hissediyorsunuz. Türklerin tarih sahnesindeki başarılarına, hezimetlerine ve büyük zaferlerine bu kitapta bilmediğimiz ayrıntılar eşliğinde şahit oluyoruz. Örneğin Ortaylı, 'Lozan Antlaşması Zafer mi? Hezimet mi?' bölümünde günümüzde hala tartışılan Lozan Antlaşması'na da değinerek şöyle bir ifade kullanmıştır; 'Cumhuriyet tarihinin üzerinde en çok tartışılan olaylarından biri kuşkusuz Lozan Antlaşması'dır. Bu konuda Lozan'ı bir hezimet olarak görenler de, bir zafer olarak nitelendirenler de mevcuttur. Lozan mantıklı ve onurlu bir uzlaşmadır. Nitekim kalıcı ve düzeni sağlayıcı bir anlaşma olarak görülmelidir.' Bu ifade ile Ortaylı'nın Lozan Antlaşması'na karşı tutumunu ve gündemdeki tartışmaları ne kadar yersiz bulduğunu anlayabiliyoruz.

İlber Ortaylı diğer kitaplarında da olduğu gibi birçok tarihi olaya değinmiştir. Bu kitabında da Balkan Harbinden Cihan Harbine, Halifelik tartışmalarından Cumhuriyetin kuruluşuna, Sultan Abdülhamid'den Mustafa Kemal Atatürk'e, Enver Paşa'dan Halide Edip Adıvar'a kadar her daim gündemde olan konular üzerine görüşlerini açıkça ortaya koyuyor. Atatürk'ün verdiği mücadeleyi anlatan kısımda küçük ama bilmediğimiz ayrıntıları vurgulayan Ortaylı tarih bilgimize zenginlik katıyor. Atatürk'ün mücadeleye karar verme aşamalarını, süreçlerini ve izlediği yöntemleri de açıklayarak yorumluyor.

Sayırsız başarı, sayısız mücadele karşısında Atatürk'ün tutumlarını ve stratejilerini analiz eden yazar Atatürk'ün başarısı için; 'Atatürk'ün başarısındaki en önemli faktör, vazgeçmek bilmeyen iradesidir, bu noktada Gazipaşa'da Rumeli inadı vardır. 'Olmalı' dediği an, 'olabilir' yok, oldurabiliyor. Bu herkeste olması gereken bir prensip... Sanatçıların da, bilim adamlarının da buna ihtiyacı var' yorumlarını yapmıştır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş aşamasında yaşanan karışık durumları anlatan Ortaylı, o dönemde Avrupalılaştırma gerekliliklerini ve bunun için yapılanları da oldukça ustaca analiz etmiştir. Avrupalılaştırma isteği ile amacından sapan ve günümüzde hızla devam eden bu süreci üstü kapalı bir şekilde eleştirmiştir.

Mezkûr kitabın son bölümünde Ortaylı'nın gazetecilerle olan röportajlarına yer verilmiştir. Ortaylı, Can Dündar ile yaptığı röportajında Cumhuriyetin bir kopma değil, zihniyet değişimi olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı'da yüksek sesle çıkmaya da Cumhuriyet fikirlerinin oluştuğunu belirten Ortaylı bu röportajında Osmanlı da genel anlamda Cumhuriyet fikrinin benimsenmediğini sebepleriyle açıklamıştır. 'Cumhuriyet dediğimiz, belirli bir otoriter yapıyla belirli kabiliyetteki birkaç kişinin teşkilatlandığı bir tarz-ı idaredir. Kimse hayatta büyük sarsıntılar istemez değil mi? Sizin belli bir inancınız, belirli bir düzen ve ahenk anlayışınız var. Kim kolay kolay onu değiştirmeye cesaret edebilir?

Bu sebeple cumhuriyet yaygın bir görüş değildir' cevabıyla Ortaylı mezkûr dönemin sosyal yapısını yansıtmıştır.

Ortaylı, mezkûr kitapta yer alan Leyla Tavşanoğlu ile yaptığı röportajında 'Milletin Hassas Değerleri' başlığı altında döneme ait güncel konulardan bahsetmiştir. Bir döneme damgasını vuran Kürt sorunu açılımı hakkında çözüm odaklı görüşlerini dile getirmiştir. Ulus devletin şartları olduğundan bahseden Ortaylı Amerika/Amerikalı örneği ile durumu şu cümleler ile beyan etmiştir; 'Ulus devletin en büyük şartı kültürel birliktir. Kültürel birlik için illa da dil birliği şart değildir. Çok farklı diller konuşulan ülkelerde de kültür birliği örnekleri vardır.'

Ortaylı, mezkûr kitapta yer alan Pelin Batu ile yaptığı röportajda toplumumuzda mevcut bulunan ötekileştirme ve ayrışmalardan, bunların toplumumuza verdiği zararlardan bahsetmektedir. Bu ayrışmaların büyük sebebinin cehaletten ileri geldiğini belirtmiştir. Cumhuriyetle beraber gelen bir takım değişikliklerin tepeden inme ve zoraki olduğunu belirtmiştir. "Moderniz ama ayıptır söylemesi paramızda var' demeye geliyor. Çünkü ithal malıydı, pahalıydı. Sonra kanun çıktığı zaman aceleyle kartondan şapkalar yapılmış.

Mezkûr kitabın 'Başkanlık Sistemi Anayasa Sistemi' adlı bölümünde ise başkanlık sistemini mevcutta bu sistem ile yönetilen ülkelere verdiği örneklerle açıklamıştır. Türkiye'nin yüz yılı aşkın bir sürede parlamenter sistemi başarılı bir şekilde yaşadığını ve mevcut durumun yeni bir sisteme açık olmadığını belirtmiştir.

Sonuç olarak İlber Ortaylı İmparatorluğun Son Nefesi kitabı ile yine harika bir tarih şöleni yaratmıştır. Okurken heyecanlandıran, merak ettiren, sorgulatan, geçmiş ve günümüz arasında köprü görevi kuran ve öğrenme isteği uyandıran önemli bir Osmanlı Tarihi eseridir. Osmanlı'nın bu önemli, karmaşık, günümüzde bile hala tartışmaları soluk soluğa devam eden son dönemini bir de Ortaylı bakış açısıyla okumanızı tavsiye ederim.